لێکۆڵینەوە

نەجات حەمید ئەحمەد

ئارد دەکڕین، کەیەک دەکڕین، نانەرەق دەکڕین

بنیادییە زمانەوانییەکانی دەنگ لە نێوانی بانگەوازکردن و ڕاگەیاندندا

فرۆشیاری بانگەواز کاروکڕیاری بانگەوازکار هەموو ئەو سنوورانەی نێوان کبریای خۆی و ئەوانی دی دەشکێنێ، فرۆشیار و کڕیارە گەڕۆک و جێگرەکان و بانگەوازکار و بێدەنگەکان دوو چینی جیاوازن لە مرۆڤ کە خاوەنی دووباری دەروونی و کۆمەڵایەتیی جیاوازن

ئەوانەی گوێ لە بانگەوازەکان دەگرن هەموو هاوبەشن لە وەرگرتن و لێکدانەوەیان

بانگەوازکردن بە دەنگی بەرز، هێشتا لە ژیانماندا و لە هەموو شوێنەکانیدا ئامادەیە و ڕۆژانە ئێمە لە ڕێگەی دەنگی بەرز و ڕاگەیێندراوەوە ئاگادار دەکرێینەوە دەنگی بەرزی ڕاگەیاندن لەگەڵ دروستبوونی مرۆڤ و زارگرتنی هاتۆتە کولتووری بیرکردنەوەی ئەوەوە، ئێمە کە لە ماڵەوەداین گوێمان لە بانگەوازی بانگدان دەبێ، گوێمان لە دەیان فرۆشیار و کڕیاری جیاواز دەبێ کە دەنگیان بەرز دەکەنەوە و کەرەستەی خۆیان بۆ فرۆشتن ڕادەگەیەنن و بانگەواز بۆ کڕینی کەرەستەی جیاواز دەکەن، لە چاپخانەو چێشتخانە و شوێنە گەشتیارییەکاندا جگە لە فرۆشیاران لە ڕێگەی بڵندگۆکانەوە گۆرانی بە دەنگی بەرز لێدەدرێ.

لە کۆگاکان و شوێنەکانی فرۆشتنی کەلوپەل. بۆ ئاگادارکردنەوەی خەڵکی لە زۆر دیاردەی جیاواز تاکو ئەمڕۆ بە ئۆتۆمۆبێل و لە ڕێگەی بڵندگۆوە هاووڵاتیان گوێبیستی ڕێنمایی و زانیاری و هۆشیارکردنەوە دەبن ئەوەی لێرەدا لە ڕووی لێکۆڵینەوەو شیکردنەوەی پراکتیکیەوە بەلامانەوە گرنگە جۆرێک لە بانگەوازکردن ڕاگەیاندنە کە ئەویش دەنگ و بانگەوازی فرۆشیارە گەڕۆکەکانی ناو گەڕەکەکانەوە ئەم لێکۆڵینەوەیە وەڵامی ئەم پرسیارانە دەداتەوە یاخود خۆی لەم تەوەرانە دەدات، ئاخۆ بنیاتی زمانەوانیی بانگەواز کردن خاوەنی دەلالەت و ئاماژەکانی بنیاتی خۆیەتی یان داڕشتن و ڕەزمی بانگکردن ڕوویەکی هونەریی زمانەوانییە یا تەنها دەنگ دەنگسازیە؟ ئاخۆ داڕشتنی زمانەوانی و ماناداری بانگەواز هێزی بەدەقبوونیان تێدایە یا نا؟ دەنگ توانای دەرخستنی هەموو ماناکانی هەیە یانا؟ تایبەتمەندییە دەروونی و فیکرییەکانی بانگەواز بە دەنگ چین؟ سیفەت و خەسڵەتی شێوازی بانگەواز کردن چییە؟

بانگەواز و دەلالەتەکانی

بوون و نەبوونی شتەکان هەر لە ئاینەکانەوە تاکو ئایدۆلۆژیاوە کولتووری بنەچەکۆمەڵایەتییە جیاوازەکان بانگەوازتیایاندا بوونێکی کاریگەری هەیە، کە بانگەواز ئاگادارکردنەوەی زۆرترین خەڵکە لە شوێنێکی گەورە یا بچووک، کراوە یا سنووردارکراو لە گەیاندنی مانایەکی نوێ کە ئاسایی نییەو تازەیە، کە زۆر جار ئەوەندە نا ئاساییە سەرمان سوڕ دەمێنێ و بەرەو پرسیارمان دەبات، ئەو دەنگانە جگە لەوەی ڕاگەیاندنی مانایەکی دیاری کراون هەروەها خاوەنی بنیاتی زمانەوانیی خۆیانن و مرۆڤ وا لێ دەکەن کە جووڵە و گواستنەوەو گەڕانەکانی سنووردار بن بەوەی بازاڕی بچووک بچووک

دەگەێنێتە بەردەرگاکان بێگومان دەلالەتەکانی یا ئاماژە بۆ کردنەکانی بانگەوازکردن بۆ کڕین و فرۆشتن زۆر لەم سنوورانەش دەچێتە دەرەوە تاکو ئەو ئاستەی وامان لێ دەکەن بە دووی بنیاتە شاراوەکانیدا بگەڕێین. گرنگترین ئاماژەکانی بانگەوازکردن شکاندنی بێدەنگبوونی مرۆڤ لە کولتوورێکی ڕەگاژۆی کۆمەلاَتییدا، ئەو کولتوورەی شوێنەکان لێکدووردەکاتەوە سنوورەکان فراوان دەکاتەوە بەمەش دەنگ و بانگەواز هاوبەشیبوونێکی بە کۆمەڵیتی مرۆڤە لەمانایەکدا کە پەیوەستە بە ژیانی ڕۆژانەوەی و ڕۆژاندنی مرۆڤو گرفتارکردن و سەرنج ڕاکێشانییەتی لەناو شوێنی ژیانی خۆی، ئەوانەی گوێ لە بانگەوازەکان دەگرن هەموو هاوبەشن لە وەرگرتن و لێکدانەوەیان، کەسی بانگەواز کار کەسێکی هونەرمەندە لە ڕێکخستنی دەنگی خۆی و بە ئاوازکردنی ڕستەو بەرزی و نزمیی دەرکردن دەنگەوە کە زۆر جار ڕەهەندێکی ڕەزم داری ئیستاتیکی باڵ بەسەر دەنگەکاندا دەگرنی، دووبارە کردنەوەی دەنگەکان بە هەمان ڕەزم یا بە هەندێک گۆڕانکارییەوە گەڕانە بە دوای جوانییەکانی گوتن بە دەنگی بەرز، هەروەکو چۆن گۆرانی بێژ، قورئان خوێن و بانگدەر و ڕیکلام کاری سیاسی لە بڵندگۆکانەوە بە ئاستی جیاواز بایەخ بە خۆشخوانی و دەنگی خۆیان دەدەن، هەروەها کڕیار و فرۆشیارەکانی ناو جادەکان، جۆرێک لە ڕێکخستنی دەنگ و ڕستەی هەڵبژێردراو و ڕەزمی دیاری کراو بەکاردێنن تاکو سەرنجی بەرامبەرەکان بۆ خۆیان ڕاکێشن. هەروەکو چۆن بانگەوازکردن شکاندنی ئەو بێدەنگی و مات بوونەیە کە لە ناخی مرۆڤدا دەگاتە ئاستی زمانێکی مردوو لە بیرو ژیانی ڕۆژانەدا کەسی هاوارکار و بانگەواز کار کەسێکە بێدەنگییەکانی ناوەوەی دەشکێنێ کە لە پاشاندا ئەو کەسانە لە ناوەندە کۆمەلاَیەتییەکاندا کاریگەریی بوێری بوون لە گوتن کرانەوە لە قسەکردن چوونە پێش لە گونجان و تێکەڵ بوونە کۆمەلاَیەتییەکان فراوان دەکاتەوە، لەگەڵ ئەمانەشدا مۆرکی تراژیدیی ژیانی کەسایەتیی فرۆشیار و کڕیارەکان جگە لەوەی هاندەری هاتنە گۆی ناخەکیی مرۆڤەکانن، هەروەها ڕاگەیاندنی ئازار و خەمەکانی چینێکی هەژاری فرۆشیاران کە مەرجەکانی یا هۆیەکانی فرۆشتن و هەژاری فرۆشیارن کە مەرجەکانی یا هۆیەکانی فرۆشتن و کڕیاریی شیاو و مۆدێرن شک نابەن ئەمە هەروەکو هێرش و کەوتنە ناو جادەی چینێکە کە بەدەنگی بەرزەوە دەیەوێ دژی هەموو ئەو بە دیسیلپین کردن و کۆنترۆڵ کردنانەی بازاڕ بشکێنێ کەوا لە کڕیار دەکەن ئەوان بچنە دەرەوە بۆ کڕینی شت و مەک و کەلوپەل لەو کاتەی ئەوە ئەو چینەی ناو جادەکانە کە بازاڕەکان بە جۆراو جۆریی خۆیانەوە دەیان هێنێتەوە بەر دەرگاو جادەی ماڵەکان و هەموو پێداویستییەکانی ژیانی

ڕۆژانەیان بۆ دەخاتە بەردەست و لە ماڵی خۆیان دەیانهێڵێتەوە دەنگەکان تراژیدین یاخود مۆرکی تراژیدی بە خۆیانەوە دەگرن ئەمەش جۆرێکە لە ڕاگەیاندنی ئەو ژیانە ساکار و نەدارەی کە تاکی فرۆشیار هەیەتی، ڕاگەیاندنی تراژیدیا ناخەکییەکانی ئەو مرۆڤانەیە کە ڕۆژگار و کۆمەڵگەکانیان پەراوێزیانی کردووە لەم ڕووەشەوە دەنگی فرۆشیار و کڕیارەکان لە ناخەوە یا لە گەوهەردا ڕەتکردنەوەی چەسپاوی و داسەپاندنی ژیانێکە و هەوڵدانێکە بۆ گەیشتن بە ژیانێکی دیکە هەروەها لە ڕووی بنیاتە زمانەوانییەکانەوە، ڕستەکان بە شێوازێکی ڕەزمدار دەگوترێنەوە یا بانگەوازیان بۆ دەکرێ کە وشە تیایاندا دەورێکی گەورەی لە دەنگ و مانا و گوتندا هەیە، ئەم ڕێکخستنە زمانەوانییانە هەروەها دەوریان لە بەرهەم هێنانی شێوازێکی پوخت و تەباشدا هەیە کە ئاستی دەنگ و ڕەزمی وشەکان شێوەیەک لە بەدووییەکدا هاتنی ڕێکوپێکی دەنگ دەکەن فرۆشیار و کڕیاری گەڕۆک بەلایەوە گرنگە بە دەنگ و سەدایەک بانگەواز بۆ شتەکانی خۆی بکات لەمەشدا بانگەواز لە ساکاریی زمان و دەنگی خۆیدا ڕووبەرێکی هونەریی تێدایە.

هونەری گوتن و بانگەوازکردن

بێگومان بانگەوازی کڕین و فرۆشتن لە چەند ڕوویەکی جیاوازەوە سیماو خەسڵەتی هونەریی خۆیان هەیە و هەروەک گەیاندنی گوتارێکی یەک دەلالەتیی دەنگ وایە لەگەڵ جیاوازیی جۆرەکانیدا کە دەتوانین بەم خەسڵەتانەی خوارەوە دیاریان بکەین، یادەست نیشانی ڕەگەزە هونەریەکانی بکەین:

١- دەگمەنیی مانا

ئەو کەرەستەو خۆراک و کەلوپەلانەی بۆ فرۆشتن و کڕین کەرەستەیەکن لە بانگەوازدا مۆرک سیمایەکی تایبەتیان هەیە و زۆرجار لە کەرەستەی باوی بازاڕ و فرۆشگاکان دوور دەکەونەوە بۆ نموونە بڕوانە ئەم بانگەوازانە:

١- تەنزیلات هەزار دنیار

٢- کەنگری مەخمووری، کەنگر...

٣- تەماتە، کەنگر، کەلەم، تەڕەپیاز.. کەرەویز، تەڕەپیاز - کودی

٤- هەزار دنیار، هەزار دنیار...

٥- ئاردی دەکڕین، نیسکی دەکڕین، شیری دەکڕین پەلکەنانی دەکڕین، برنجی بایعی

دەکڕین...
له یەکەمین بانگەوازدا کەرەستە بۆ فرۆشتن دەخرێنە ڕوو، بەڵام نازانین کەرەستەکان چین ئەمە گرفتارکردنی گوێگرە بۆ زانینی ئەو کەرەستانەی کە بە هەزار دنیارن کە لە وانەیە خۆیان لە هەزار جۆر کەرەستە بدەن.

٢- لە دووەمین بانگەوازدا فرۆشتنی جۆرێک لە کەنگر ڕاگەیاندراوە کە دەگمەنەو تەمەنێکی کورتی هەیە و بەدەیان کیلۆمەتر و لە شوێنێک دیاری کراوەوە هێنراوە کە بانگەواز کار دەیەوێ بڵێ کەنگری مەخموور باشترین و ناسکترین کەنگرە لە هەموو شوێنەکانی دیکە و ئەمەش هۆیەکی گرفتاریکردن و سەرنج ڕاکێشانەو سەرسوڕهێنادنە.

٣- ڕاگەیاندنی زۆرترین جۆر لە سەوزە و میوە و بەرهەمی گشتوکاڵی کە دەگمەنە هەموو ئەو جۆرانە لەیەک کۆگای فرۆشتن و یەک شوێندا بدۆزێتەوە ئەمەش گرفتاریکردنی گوێگر و کریارەکانە بەوەی هەموو شتێکی هاتۆتە بەردەست کە پێداویستی دروستکردنی خۆراکن.

٤- لەم ڕاگەیاندندا بانگەوازکار بانگەواز بۆ فرۆشتنێک و کریارییەک دەکات کە بە نرخێکی زۆر هەرزان ئاخۆ دەبێ چ کەرەستە و کەلوپەلێک بکڕێ کە نرخەکەی تەنها هەزار دینار بێت؟! ئەوە جۆرێک لە ڕاکێشانی خەڵکین بۆ کرین و دەرچوون لەماڵەوە و دروستکردنی یا خۆڵقاندنی گوفتاری و سەر بەسوڕهێنان.

٥- لێرەدا بانگەواز کار بۆ هەموو ئەو جۆرە خۆراکانە دەکات کە جۆرێکن لەوانەیە لە ڕوویەک لە ڕووەکانەوە خراپ بن بەڵام ئەو ئامادەیە بیانگرێتەوە ئەو کەلوپەلانەی هاوڵاتی لە ڕێگەی دابەشکردنی خۆراکی مانگانەوە وەریان دەگرێ و جۆری خراپ و بێ کەڵکن ئەمەش جۆرێکە لەسەرنج ڕاکێشان و داواتکردن.

بەرهەمهێنانی گرفتاری و سەرسوڕمان و دروستکردنی دەنگێکی سەرنجڕاکیش بە جۆرێک لە جۆرەکان دەچێتە قاڵبی بنیاتێکی دیاری کراوەوە و بەمەش دەچێتە نێو بوارێکی هونەریی سەرەتاییەوە و بەمەش دەبێتە دەقێکی بچووکی تاک بنیات. دەقی تاک بنیات هەموو ئەو دەقانەن کە تەنها خاوەنی بنیاتێکی یەک مانایین و ناتوانین لە ئاستە ڕووکەشەکەی زماندا بە دووی چەند بنیاتێک لەمانادا بگەڕێین، بەڵام لە ئاستە نەگوتراوەکانیدا واتە لە شیکردنەوەی ناوەڕۆکی نەگوتراوی ئەو دەقەدا ئەوا دەچینەوە سەر چەند مانایەکی جیاواز کە گوتن و بانگەواز دەیانهێننە بوونەوە بانگەوازی کرین و فرۆشتن

ڕەنگدانەوەی واقیعی ژیانی و کۆمەڵایەتیی کۆمەڵگە جیاوازەکانە کە تەشەنە سەندنی لە زۆرینەی گەڕەکەکاندا ئاماژەیەکە بۆ هاوبەشی بوون و نزیکبوونەوەی ئەو کۆمەڵگانەی لە یەکتری لە ڕووی ژیان و چۆنیەی گوزەراندنەوە، ئەو کۆمەڵگانە لەگەڵ جیاوازیی باری ئابووری و ژیانی و شوێنی حەوانەوەدا چونکە گەڕەکی خاوەن خانووی گەورە و تازە دەلالەتێکە بۆ جیاوازی لەداهاتدا بەڵام بڵاوبوونەوەی فرۆشیارییانە بە جیاوازیی کاڵاکانەوە ئاماژەیەکە بۆ هاوژیانیەکی کۆمەڵایەتی لەوەدا کۆیان دەکاتەوە کە چۆن دەژین و بایەخ پێدانی ژیانیان چۆنە! کە هەر لەوێوەش ئەوەمان بۆ دەردەکەوێ کە جیاوازیەکی زۆر گەورە لەنێو بیرکردنەوەکانیشدا نییە لە گەڕەکێکی میللیەوە بۆ گەڕەکێک کە هەموو خانووەکانی نوێن ئەوە پەیوەندیی بە داهات و جیاوازیی ئابووری کەسەکانەوە نییە بەڵکو پەیوەندیی بەبیرکردنەوەوە هەیە بەباوەڕ بوون بە جۆرێک لە ژیانەوە. لە ڕوویەکی دیکەوە بەدەقبوونی سەرەتایی و. بچووکی بانگەواز هەر لەم ڕووەوەیە کە مانای جیاواز لە دەرەوەی زمانی خۆیدا بەرهەم دێنێ لێرەوە پێمان چاکە بچینە نێو کەسایەتیی بانگەوازکاری فرۆشیارەوە کە بەرهەمی ئەم جۆرە دەقانە دێنێ:-

فرۆشیار هەروەکو گۆرانی بێژێکی هونەری خۆی دەنوێنێ، کە بڕگەیەک لە گۆرانییەک بڵێتەوە، دەنگەکان ڕەزمی خۆیان هەیە

گەر لەنێو خەویشدا بیت بێزارت دەکەن و ناچاری گوێ گرتنت دەکەن، چونکە ئەوەی بەلای فرۆشیارەوە گرنگە ئەوەیە کە زۆرترین گوێگری هەبێت

فرۆشیاری بانگەوازکار کەسێکە توانای شکاندنی قەدەغە کردنەکانی داب و دەستووری ئاخاوتنی هەیە، چونکە لەوشکاندنەدا مرۆڤێکی پاساوداره، مرۆڤێکە ترس و شەرم و قەدەغەکردنەکان تێکدەشکێنێ و هەروەکو چۆن کەسایەتیی فرۆشیار

کەسایەتیەکە لەژێر گوشارێکی گەورەی چۆنێتی ژیان و بەرهەم هێنانی ژیان وەکو بەهایەکی ئابووری ئامادەیە لە بەیانیەوە تاکو ئێوارە عەرەبانەکەی پاڵ ناو هاوار بکات بانگەواز بۆ خەڵک بکاو داوەتیان بکات بۆ کڕین. کەسی خاوەن کۆگاو شوێنە ڕەسمییەکان کەسێکە ترس و شەرم و قەدەغەکردن و کبریاکانی خۆی دەپارێزێ، چونکە ئەوە خەڵکە کە بۆ لای ئەو دەچن و بەبێ ئەوەی بانگیان بکات، ئەوە خەڵکەیە بۆ لای ئەو دەچن، بەڵام فرۆشیاری بانگەواز کاروکڕیاری بانگەوازکار هەموو ئەو سنوورانەی نێوان کبریای خۆی و ئەوانی دی دەشکێنێ، ئەمە حاڵەتێکە لە تێکشکاندن و خۆتێکشکاندن لە ژێر گوشارێکی کۆمەڵایەتی و ئابووری بەهێز، فرۆشیار و کڕیارە گەڕۆک و جێگرەکان و بانگەوازکار و بێدەنگەکان دوو چینی جیاوازن لە مرۆڤ کە خاوەنی دووباری دەروونی و کۆمەڵایەتیی جیاوازن.

رووی هونەریی ڕەزمی بانگ وازکردن و بەهاکانی

سەرەتا با لەم بانگەوازانە وردبینەوە ئینجا دێینە سەر شیکردنەوەی ڕەزم و بەهاکانی:-

١- کشمیش، خومرە.... پاقلە قەزوان.... بنێشتی کوردی، کونجی

٢- ئاردی دەکڕین.... پەلکەنانی دەکڕین.... نیسکی دەکڕین..... نۆکی دەکڕین....

٣- ئاردی بایعی دەکڕین.... پەلکەنانی دەکڕین..... شیری دەکڕین....

٤- ماڵە بەکەونە فافۆن... بەکەونە سفر..... مزەخەی دەکڕین.... پاتری سەیارەی دەکڕین...

٥- نەفت... نەفت... غاز

٦- مافووری دەکڕین..... فەرشی ناوماڵ... دەگۆڕینەوە

سەودای دەکەین....

٧- تەماتە، کەلەم، کەنگر.... تەرەپیاز.

٨- ئارد دەکڕین.... نیسکی دەکڕین..... پەلکە نانی دەکڕین

٩- تەنزیلات هەزار دینار....

ئەو هۆکارە دەنگییەی کە تایبەتمەندێتیەکی هارمۆنیا و ڕەزمدا بە بانگەواز دەبەخشێ، ئەو شەپۆلدانە دەنگیەیە کە ڕێکخستنێکی نموونەیی دانسقە بەدەرچواندنی یاخود بەرازەککردنی وشەکان دەبەخشن، کە زۆرینەی جارەکان ڕەزمێکی تاک جووڵەیان هەیە و

له ڕستەیەکەوە بۆ ڕستەیەکی دیکە دەگۆڕێت، فرۆشیار و کڕیار و سەودا کاری خۆراک و کەلو پەل سەرەتای ڕستە بەدەنگێکی بەگوڕو بەهێز دەست پێدەکات لە ڕستەی دووەم یا وشەی دووەم گوڕیەکەی کەمتر دەبێتەوە و ڕەزمی گوڕیەکەشی خاو دەبێتەوە.. ئەوە لە دوا وشە یاخود لە دوا ڕستەدایە کە بانگەواز کار قفڵی ڕەزم دەدات بەشێوازێکی جیاواز لە ڕەزمی وشە و ڕستەکانی دیکە.

فرۆشیار هەروەکو گۆرانی بێژێکی هونەری خۆی دەنوێنێ، کە بڕگەیەک لە گۆرانیەک بڵێتەوە، دەنگەکان ڕەزمی خۆیان هەیە، هەر خۆی دانەری ڕەزم و نووسەری دەقە هەر خۆی بانگەواز کار و بەرهەمهێنی دەنگەکانە کە دەتوانین بە شێوەیەکی هێڵکاری ئەو دەنگانە بەپێی ڕستەو وشەکانیان هاو وێنە بکەین و لەوێوە تێدەگەین کە چۆنیەی دەرکردنی دەنگەکان خاوەنی ڕەزمی خۆیانن بۆ نموونە بانگەوازی یەکەم (کشمیش، خومرە

١- کشمیش، خومرە - وەستان - ٢- پاقلە، قەزوان

ئاستی دەنگە و ڕەزم — ئاستی دەنگەو ڕەزم

١+٢+٣ ـــــ ١+٢ — ١+٢ ـــــ ١+٢

١ ←— کش ←— کورت — ١ ←— پاق ←— درێژ

٢ ←— می ←— درێژ — ٢ ←— لە ←— کورت

٣ ←— ش ←— کورت

ـــــ وەستان ـــــ

<u>٣- بنێشتی کوردی</u> <u>وەستان</u> <u>٤- کونجی</u>

ئاستی دەنگەو ڕەزم — ئاستی دەنگ و ڕەزم

١+٢+٣ ـــ ١+٢ — ١+٢

١ ←— بنێ ←— درێژ — ١ ←— کون ←— درێژ

٢ ←— ش ←— کورت — ٢ ←— جی ←— زۆر درێژ

٣ ←— تی ←— کورت

کەواتە گەر ئەم ئاستانەی دەنگ و ڕەزم لە شێوازی شیکردنەوە هێمادارەکانی کە ژمارەکانی (١ - ٢ - ٣)ن دەرکەینە دەرەوە بەم جۆرەی خوارەوەیان لێ دێ.

١- کشمیش خومره ⟵ کورت - درێژ - کورت
٢- پاقله قەزوان ⟵ درێژ - کورت
٣- بنێشتی کوردی ⟵ درێژ - کورت - کورت
٤- کونجی ⟵ درێژ - زۆردرێژ

بڕوانە جیاوازیی ئاستی دەنگەکان کە لە تەنها وشەی یەکەمداشیمان کردۆتەوە، لە ڕوویەکەوە دەنگەکان هیچیان لە وشەیەکی دیاری کراودا بەیەک ناگەن، هەر وشەو ڕستە خاوەنی دەنگی خۆیەتی لە ڕوویەکی دیکەوە لەبەرزبوونەوە سەرکەوتن کە بە «کورت - درێژ» دەست نیشان کراون، هەروەها جیاوازن لە ئاستی بەهادەنگینیەکانیان - ئەم جیاوازی و گۆڕانکارییانە لە دەرکردنی دەنگی ڕەزمەکاندا جۆرێک لە هۆنینەوەو دانانی ئاوازێکی بچووک سنووردار دەگرنە خۆیان و دووبارە دەبنەوە، زۆریی دووبارەبوونەوەی ڕەزمەکان وەکو خۆیان ئەو بانگەوازانە بەرە و ئاوازێکی فۆلکلۆری دەبات، لەبەر ئەوەی مۆرکێکی چەسپاو بە هەموو ڕزمەکان دەبەخشێت و یەک سیفەتی دیاری کراویان پێدەبەخشێت و لە دەنگدا ئەوەی مسۆگەریی چەسپان و نەگۆڕایی ڕەزمەکان دەکات دووبارەبوونەوەیە، دووبارەبوونەوە وا دەکات فرۆشیار وریا بێت لەوەی هەڵە نەکات لە دەرکردنی دەنگەکان بەو ڕەزمەی ئاستی بەرزی و نزمیی شەپۆڵەکانی دەنگ دەپارێزن لە بۆنەی بە دوویەکدا هاتن و وەستان و دووبارەبوونەوەی دەنگەکاندا جیاوازیی دەنگەکان ڕەزمێکی ناخەکی فرۆشیار هەڵدەگرن لەگەڵ ئەوەشدا کە خۆشی و ناخۆشیی دەنگەکان بایەخ و بێ بایەخیی جوانکاریی ڕستەکان و وشەکان گرنگ و پڕبایەخ نین، بەڵکو بەرزی و تیژیی دەنگەکان گرنگ و پڕ بایەخن، تەنانەت هەندێک جار گەر لەنێو خەویشدا بیت بێزارت دەکەن و ناچاری گوێ گرتنت دەکەن، چونکە ئەوەی بەلای فرۆشیارەوە گرنگە ئەوەیە کە زۆرترین گوێگری هەبێت کە کەرەستە و خۆراک و کەلوپەلەکانی بەلایان گرینگ نییە و هەر ئەویش هۆکاری بانگەواز و هاتنە دەنگن، نەک جوانیی دەنگ و ڕستەو وشەکان. لەڕووی دەروونییەوە بانگەوازکار کەسێکی خاوەن دەنگێکی تێکشکاوە چونکە ئەو خاوەنی بنەمایەکی کۆمەڵایەتیی و ئابووریی تێکشکاوە لەو کارەی هەڵی بژاردووە بۆ ژیان گەڕۆکی و هاوارکردن دووڕێگەن کە جێگرەوەیان نییە و لێرەوە بەهای ئاستەکانی دەنگ و زۆرترین دووبارەکردنەوەیان بەهایەکی کۆمەڵایەتی و ئابووری دەروونیشی بەخۆوە دەگرن، گەر بێتوو دەرکردنی دەنگی کۆمەڵە وشەو ڕستەیەک کە خاوەنی ڕەزمی خۆیان بن و فرۆشیار

ڕۆژانه ئەو ڕەزمانه بپارێزێ و دووبارەیان بکاتەوە و هەر فرۆشیارێک خاوەنی دەنگ و ڕەزم و وشەی خۆی بێت ئەوا بە هونەربوونی بانگەوازی فرۆشیاری و کڕیاری و سەودایی جۆرە هونەرێکی ساکاری سەربەخۆیە لە بنیاتی دەنگ و ڕەزمەکانیدا، لە ئاوازەکانیدا کە هەر بە ئاوازکردنی دەنگ لە شێوە توند و سەدا دارەکەیدا هەر خۆی گەیاندنی وشە و ڕەزمە بەوجۆرە هونەرە... لەگەڵ ئەمەشدا بانگەواز کار لە دەنگ و ڕەزمەکاندا گۆڕانکاری دێنێتەکایەوە لە کاتی جۆش سەندنی دەروونیدا هەروەکو چۆن گۆرانی بێژ لەگەڵ جۆشی سەندنی ناخەکیی سۆز و هەستەکاندا چ جووڵەی دەست و دەم و چاوو چ جووڵەی لەشی زیاتر و زیاتر دەکات، هەر بەو شێوەیەش زۆریی فرۆشیاری و مامەڵەکردن، بەهیوابوونێکی کۆمەڵایەتیی فرۆشیار و بانگەوازکاردا تاوێکی گەورەی پێدەبەخشێ کە توانای درێژکردنەوە و کورت کردنەوەی دەنگ و دەرکردنی ئاستی جیاوازی بەرز و نزمی ڕەزم توندی و خامۆشیی دەنگەکان هەموو بەرە و گۆڕانکاری دەبات هەر بۆیە ئەو دەنگ و ڕەزمانە هەروەکو فانتازیای سەردەمن، لەوکاتەی لوورەی گورگ و چەقەڵ غوربەت و نامۆییەکی شاراوەیان تێدایە، هەروەکو دەنگی بەیانی زووی بڵندگۆکان جۆرێک لە کەسەرو غەریبیان تێدایە، هەروەها بانگکردنی فرۆشیارەکان کاردانەوەیەکی دەروونیی چەوسێنەرەوەیان تێدایە لەو ناخ و بیرکەرەوانەی کە دڵیان پڕ لە بەزەیی و خوێندنەوەیە کە لە ناخەوە جیاوازیی ئاستی ژیان و ناداد پەروەریی و چارەنووسی نایەکسان لە ناوەوە دەیان چەوسێنێتەوە ئەوە فانتازیایەکی کۆمەڵایەتییە کە بەرهەم هێنی هوشیارکردنەوەیە لە ژیانی چینێکی بەربڵاو لە جۆرێک لەو مرۆڤانەی کە ژیانیان بەندە بە زۆرترین گەڕۆکی و پەراگەندەیی نێو جادەکان، بە زۆرترین و دووبارەترین دەنگ و ڕەزم و وشە بەڵام هەموو ئەم سیفەتانە ئەو فرۆشیارانە لەبیرکردنەوە نووچ خواردن، لە دیلی و کۆیلەیی دەروونی ئازاد دەکات فرۆشیاری گەڕۆک مرۆڤێکی زۆر ڕاشکاوە.

دەنگ و مانا

لە بانگەوازدا دەنگ و کاریگەرییەکانی دەنگ هەروەک باسمان کرد سەرچاوەی هاتنە گۆیەتی، بەوەش دەنگ و مانا تێکەڵ بەیەک دەبن و دەنگ بەشێکی گەورە لە کاریگەرییە بنیات گەرییەکانی زمان بۆ خۆی دەبات بە جۆرێک بەبێ دەنگ مانا هێزێکی ئەوتۆی نابێت لەخۆ دروستکردن و خۆپێکوەناندا بانگەواز هەروەکو شێوازێکی ڕێکلام کردنەو هەموو کاریگەرییە جیاوازەکانی ڕیکلامکردنی تێدایە بەڵام تاقە جیاوازی ئەو جۆرە ڕیکلامە لە

خۆكردنه واته دەبێته شێوازی ئاخاوتن، بەڵام له تابلۆكانی ڕیكلامكردندا تەنها ڕستەی دانسقەو تیشك و جوانییەكانی شێوه و ڕەنگ دەوریان دەبێ له خوڵقاندنی دەقێكی هونەریدا كه هەموو پەیوەست دەبن بەیەكترەوه و یەكتری تەواو دەكەن بەڵام لەلای فرۆشیاره گەڕۆكەكاندا ئەوه دەنگ تەنها دەنگه سیفەتی بەڕیكلامكردن و بەڕیكلامبوون به دەق دەبەخشێت له ڕیكلامی تابلۆكاندا مانا هەر خۆی بەرهەمهێنی خۆیەتی لەو ڕستانەی كه ڕاستەوخۆیی گوتنیان تێدا نییه كه زۆر له هێما و مانای شاراوه له چوارچێوەی ڕستەكاندا كاریگەرییەكانی دیكەی وەكو ڕەنگ دەوریان هەیه له دروستكردن و بنیات نانی مانادا، لەو كاتەی له بانگەوازدا دەنگ به ڕاستەوخۆیی دەربڕین له ماناكانی خۆی دەكات بەبێ هیچ كاریگەرییەكی دیكه، لەگەڵ ئەمانەشدا زۆرجار ڕستەی وروژێنەرو كاریگەرمان بەرچاو دەكەوێت بۆ نموونه:-

- سێوی كارەبایی... سێو.

بەخشینی سیفەتی كارەبا به سێو به جارێك و ڕۆژاندن و كاریگەری خستنه سەرگوێگره هەست به جوانییەكانی سێو دەكات، گەر بریسكانەوه سیفەتێكی خۆ دەرخستنی كارەبا بێت، ئەوا سێو پاش شوشتن و ووشككردنەوەی ئەو بریسكەیه دەردەكاته دەرەوه، گواستنەوەی سیفەتی نەبینراو بۆ سیفەت و سیمای بینراو ئەو فانتازیا وێنەییەیه كه بانگەوازكار كاری بۆ دەكاو بەرجەستەی دەكات، خوڵقاندنی فانتازیا خوڵقاندنی سەرسوڕمان و تەلیسمی و ڕۆژاندنێكی هونەریی بچووك و سادەیه كه كار لەسەر ماناكانی دەنگ دەكات و بەشێكی سەرەكیی ماناكانی خۆی به ڕستەیەكی دانسقه دەبەخشێ، ڕستەیەك بۆی هەیه مانایەك بەرهەم بێنێ له نێو خۆیدا بەڵام له دەرەوەی خۆی چەند مانایەكی جیاواز بەرهەم دێنێ كه پەیوەستە به كەرەستەی بەرچاوخراو له چوار چێوەی كڕین و فرۆشتندا، ڕیكلامكردن له ڕێگەی بانگەوازەوه هەروەك فێڵكردنێكی نوێی سەردەمێكه كه پێشبڕكێكردن و پەیداكردنی زۆرترین كڕیار وا پێویست دەكات ئەو جۆره فێڵكردنه بەو هۆیەوه بێ كه باوەڕ به گوێگربێنێ كه ئەو كەرەستەیەی ئەو هەیەتی سیفەتی زۆر ناباوو نائاسایی و فانتازیی هەیه و بۆ نموونه بانگەوازی:

- هەرمێ... هەرمێ، به لێوان دەخۆرێ.

هەموو خواردنێك به لێوان ناخۆرێ، ئەوه هەرمێیه لەگەڵ ئەوەشدا ئەگەر زۆر نەگەیێ و نەرم نەبێ به ددانێكی ساغیش نەبێ ناخۆرێ و بەڵام هەرمێكەی ئەو به لێوان دەخورێ بەرهەمهێنانی لەم بابەته خوڵقاندنی مانایەكی فانتازیه له ڕیكلامكردندا به لێوان خوران

له کارخستنی، و وەلاوەنان و بەڵکو سڕینەوەی کاروکرداری بەشێکی گرنگی ووردکرین و جوینەکە ئەویش ددانەکانە، ڕیکلام بە جارێک مرۆڤ لە سروشت هۆی دەردەکاتە دەرەوە بە جارێک دەورو وەزیفەی نوێی پێ دەبەخشێتەوە کە ئەویش کورت کردنەوەی ئەو وەزیفە پێویستانەیە بۆ خواردنی «هەموو شتێک. نا» بەڵکو شتێکی دیاری کراو زۆر بە ئاسانی و بەبێ گرفت دەجاورێ و دەخورێ و ناگاتە ددانەکان ئەو میوەیە لەسەر لێواندا دەتوێتەوە و نەرم دەبێتەوە ئەوانەی گرفتی ددانیان هەیە دەتوانن ئەو هەرمێیە بکڕن، ئەوانەش دەم و ددانیان ساغە دەتوانن بەبێ بەکارهێنانی ددان ئەو هەرمێیە بخۆن لە ڕووی دیکەوە ماناکانی بانگەواز هەروەها لەڕێگەی گۆڕینی دەنگی وشەکانەوە ئەو فانتازیایە دەخوڵقێنێ، بۆ نموونە لە بانگەوازی «مۆز» کەسبی بانگەواز بۆکاری دیاریکراو دەڵێ:

– مۆزگێ، مۆزگێ....

وشەی «مۆزگێ» دەرکردنی وشەی مۆزە لەناوی ئاسایی خۆی وشەکە دەڕازێنرێتەوە، ئاستی دەنگ و مۆرفیمەکانی درێژتر و گەورەتر دەکرێنەوە مۆز وەکو میوەیەکی ناوی بچووک دەکرێتەوە، بچووک کردنەوە بە جارێک دەربڕین کردنە لە جوانی و ناسکیی میوەکە ئەم سیفەتە پێ بەخشینە بەهادار کردن و بە گەورە سەیرکردن و جوانی و ناسکی نیشاندانی میوەیەکە کە خاوەنی ئەو واتە فرۆشیارەکە دەیەوێ پێمان بڵێ کە میوەکەی ئەو میوەیەکی دەگمەن و ناسک و بێ وێنەیە و تەنها ئەویشە کە ئەو میوەیەی هێناوەتە بەردەم دەرگاکانیماڵتان تۆ بە تەواوەتی لەوە دڵنیانیت کە چ جۆرە میوەیەکە کە بانگەوازی بۆ دەکرێ بەڵام ئەوەی ئەم جۆرە دڵنیانەبوونە لەلادا دروست دەکات ئەوەیە کە بە هۆی گۆڕینی جوانکارانەی ناوی میوەوە تووشی گرفتاری و سەرسامی دەبێت.

کەواتە مانا و بەرهەمهێنانی مانا لە بانگەوازدا لە زۆر ڕووی جیاوازەوەیە کە دوو ڕووی گرنگیان هەیە ئەوانیش ئەو مانایانەی دەنگ و وشە بەرهەمیان دێنن، هەروەها ئەو مانایانەی کە لە دەرەوە بێدەنگ وشەدا بەرهەمیان دێنن کە هەردووکیش بەیەک ئاراستە و بەیەک ڕەزم دروستیان دەکەن

تایبەتمەندیە دەروونی و فیکریەکانی بانگەواز

هەروەک لەسەرەتادا ئاماژەمان بۆ کرد بانگەوازکار کەسێکە کە هاوار دەکا زۆر جار زۆر لە دەنگی هاوارکردنیش زیاتر هاوارکردن بۆ مەبەستی فرۆشیاری و لەنێو کۆڵان و گەڕەکەکاندا گەیاندنی مانایەکی ڕووکەشە، بەڵام لە ناوەوەی هەموو پێکهاتەکانی ئەو

زمانەدا دەلالەت و مانای نەبینراوو شاراوەیان لەخۆگرتووە، هاوار کردن شکاندنی یاساو ڕەزمی ژیانێکی باوو بەردەوام بووە هاوارکردنە بۆ ئازارەکانی چینێک لە مرۆڤ کە تاکو ڕادەیەکی دەروونیی دیاریکراو ژیان و گوزەرانیان پەراوێزکراون کۆمەڵگەیەک کە بەئاراستەیەکی ژیانی و گوزەرانیی دیاری کراودا دەڕوات لە پشت خۆیەوە چەندین دیاردەی کۆمەلاتیی جیاواز بەرهەمدێنێ وەکو دەرەنجامێکی گەورەی پشت گوێ خستن و لەبیرکردنەوە ئەوانەی بانگەوازدەکەن و لەبەیانیەوە تاکو نیوەڕۆ و ئێوارەش هاوار و بانگەواز دەکەن ئەوان لە ناخی هەرە ناخیانەوە بانگەواز بۆ باری ژیانی سادەو پێویست بوونی خۆیان دەکەن بە ژیانێکی شایەن بە مرۆڤ کە ناچاریان نەکات مرۆڤی گەڕۆک و هاواریان لێ دەرچێ کە بە ناچاری و لە ژێر ئەو گوشارە ژیانیانەدا دەکەونە نێو جادەکان هەروەکو چۆن هاوارکردنە دژی چارەنووسێک کە ئەوانی ناچار کردووە بکەونە نێو کۆلانەکان و بە دەنگی بەرز هاواربکەن هەروەکو چۆن لە خۆنیشاندانەکاندا دروشمەکان بۆ بەرهەمهێنانی پێگەیەکی بەهێزی ئیرادە و دووپات کردنەوەو سووربوون بە کۆمەڵ و بەدەنگی بەرز دەگوترێنەوە ئەوانیش فرۆشیارانی گەڕۆک بەبێ ئەوەی پێکهاتن و ڕێکەوتنێک لە نێوانیاندا بیت ئەوان وشەکانی خۆیان دەردەبڕن و....... ئەو ئیرادەی کەسایەتیەی خۆیان بەیان دەکەن کە ئەوانیش شایەنی ژیانێکی گونجاو و ڕێک و پێکن و ژیانی پەراوێزکردن و چەوساندنەوەی دەروونی لەلایاندا نە شەرم و نە ترس بەرهەم دێنێ و ئەوان دەیانەوێ ئەو ڕژیمەی ژیان تێکبشکێن لە پێناوی گەیشتن بە زۆر لەو چینە مام ناوەندانەی خاوەنی ژیانێکی ئاسایین ئەوان وزەی لەش و توانای گەروو دەم و بەرگەگرتنی بارە دەروونییە ناخۆشەکان قەبووڵ دەکەن و بەرگەیان دەگرن چونکە ئەوان لە ناخەوە ئەگەر چی تێکشکاون بەلام هەروەها لەو ناخەوە ئومێدێک لە دەروونیاندا گەشە دەکات.

شێوازی بانگەواز

هەروەک لەسەرەتادا ئاماژەمان بۆ کرد بانگەواز خاوەنی شێوازی خۆیەتی، چ لە ڕووی هەڵبژاردنی وشەکانەوە چ لە ڕووی ڕیتم و هۆیەکانی گوتنەوە چ لە چۆنێتی داڕشتن و چۆنێتی دەرچواندنی دەنگەکانەوە، دەنگەکان شێوە گۆڕدەکرێن هەر چەند ئەو شێوە گۆڕینە زۆر جار لە ژێر گوشاری دووبارەکردنەوەدا دێنە دی کە هەندێک جار تۆ نازانی بە تەواوتی وشەکان لێکجودا بکەیتەوە لەگەڵ ئەمەشدا شێوازی بانگەوازکردن لە داڕشتنی ڕستەدا خاوەنی خەسڵەتی زمانەوانیی خۆیەتی کە پشت بەو پەڕی چڕکردنەوە و

کورتکردنەوەی ڕستە دەبەستێت و بە جۆرێک ڕستەکان هەڵدەبژێردرێن کە بە تەواوەتی ماناکانی خۆیان بوونە دەستەوەو گوێگر هیچ گرفتێکی نەبێ لە وەرگرتن و تێگەیشتنیان شێوازی بانگەواز کە لە بیرێکی کۆنی مرۆڤەوە پەیدابووە، بەرهەمهێنانی ئاماژەوپێک گەیاندنەوەی دوو لایەن بەیەکتری بانگەواز کار هیچ پەیوەندیەکی عەقڵی و کۆمەڵایەتی بەلایەنەکەی دیکەی نابەستێتەوە ئەو تەنهایە لەبیرکردنەوە و باری کۆمەڵایەتیی خۆیەتی، لایەنی دووەمیش کۆمەڵە خەڵکێکن لە پەیوەندیەکی کۆمەڵایەتیدان ئەوە هەر لە خۆیدا شێوازێکی تایبەت بە بانگەواز دەبەخشێ ئەو شێوازەی دەنگ دەورێکی سەرەکی و بناغەیی تێدادەبینێ زاڵبوونی دەنگ وا دەکات بانگەوازکار پەنا نەباتە بەر ڕستەی جوانکاری و ئاڵۆز و هێمادار بەڵکو ئەو بە دوای ڕستەی سادە و ساکاردا دەگەڕێ، چونکە ئەو ڕستانە مەبەست و ئامانج لە دەرکردنیان تێگەیاندنی بەرامبەرەکانە لەوەی کە ئەو ئەوجۆرە کەرەستانەی پێیە لەڕووی شێوازی ڕەزمەوە بانگەواز کار ئازادیەکی تەواوی هەیە لە گۆڕینی بڕگە دەنگیەکان و یاریکردن بە تۆنەکانی وشە هەندێک جار وشەکان زیاد لە دەنگی خۆیان توانای دەنگیان زیاد دەکرێتەوە بەڵا ئەوەی جێگیرەو زۆر دووبارە دەبێتەوە ئەوەیە کە وشەی کۆتایی هەمیشە درێژ دەکرێتەوە و جەختی لەسەر دەکرێتەوە وەکو قفڵدانی گفت و گۆیەکی تاک لایەن کە هیچ وەڵامێکی نییە لەلای گوێگردا ڕستەکان هەموو وشەکان دەبێ بە تەواوەتی و بە ڕوونی دەوری خۆیان ببینن بە تەواوەتی توانای دەنگینی خۆیان بخەنە ڕوو هەر چەندە لەسەرەتادا ئاماژەمان بۆ ئەوەکرد کە بە هۆی دووبارەکردنەوەی زۆری وشە و ڕستەکانەوە بانگەوازکار ئەو وردکاریەی پاراستنی دەنگ و بەرازەکیکردنی وشەکان و دەرکردنی توانا دەنگیەکانیان لە دەست دەدات. وەکو شێوەیەک لە هونەری ڕیکلامکردن بێگومان بانگەواز هونەرێکە کە دەربڕین لە جۆرێکی هونەری – ئەدەبی دەکات و شێوازێکە لەشێوازەکانی دەربڕین لەخۆکردن. گەر بێتو گورک و لەگەڵ یەکتری و لەگەڵ نەزانراوەدا بکەن گەربێتوو خۆنیشاندانەکان و خۆنیشاندەران بە گوتنەوەی دروشمەکان دەربڕین لە ساتی ئامادەیی و ڕووبەڕووبوونەوە و بوێریی خۆیان بکەن و بەمەش بیر لە دەرەنجامەکانی کارەکانیان نەکەوە گەر بڵندگۆ گەڕۆکەکان کە ڕیکلام بۆ هەڵبژاردن دەکە دەربڕین لە گوفتارکردن کارتێکردن بەرامبەرەکانیان بکەن و بەمەش باری ئایدۆلۆژیی خۆیان بەیان دەکەن ئەوا بانگەوازکار لە ڕێگەی هەوڵدان بۆ فرۆشتنی کەلوپەل و خوراکەکانیانەوە دەربڕین لە باری کۆمەڵایەتی و ژیانیی خۆیان دەکەن.